

מנחות צב

עניני סמיכה

בטעם מצות סמיכה, הרמב"ן [ויקרא א ט] כתב וז"ל, כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, עכ"ל, עיי"ש. והריקאנטי (ויקרא פ"א פסוק ד) כתב שהוא להאציל עליה חטאו, וזהו ונרצה לו, כי מדת הדין תתרצה לו בזה. ובספר פנים יפות שם כתב וז"ל, ענין הסמיכה בכל כחו ליחד נפשו לחבר בחינת נפשו עם נפש הבהמה, ועיי' הקרבת נפש בהמה תתעלה נפשו.

הרמב"ם (פ"ג מעה"ק הי"ד) כתב שמתוודה בשעת סמיכה, ומקורו מתוספתא (פ"י ה"ג). והרמב"ם הוסיף (הל' טו) שבשלמים אומר עליו דברי שבח. וברש"י (תהלים ק') כתב שאומרים מזמור לתודה בזמן שמביאים קרבן תודה, וכן איתא במדרש שוחר טוב שם. אמנם רש"י בתענית (כג. בד"ה פר הודאה) כתב דחוני המעגל התוודה על קרבן שלמים, ולהכי נקרא 'פר הודאה'. והגבורת ארי שם (ד"ה הביאו לי) תמה על רש"י דאמאי יש וידוי בשלמים, ופירש שהיה קרבן תודה, ולהכי אמר עליו דברי הודאה.

רש"י בעירובין (נ. ד"ה והרי מעשר) כתב כדבר פשוט שמברכים על הסמיכה, והמנ"ח (מצוה קטו, סק"ז) העיר שהרמב"ם לא הזכיר ברכת הסמיכה.

עבודה בקדשים

לולי מצות סמיכה היה אסור לסמוך על קרבן משום עבודה בקדשים אלא שהותר בשביל מצות סמיכה, ונחלקו האחרונים בגדר ההיתר, שהטורי אבן (חגיגה ד. ד"ה עוד תי' התוס') נקט שהוא מצד עשה דוחה ל"ת, וכ"כ המנח"ח (מצוה קטו סק"ה). והטו"א חידש בחציו עבד וחציו ב"ח, שמוותר לסמוך, שהמצוה של צד חירות דוחה האיסור של צד עבדות. אבל רע"א בחגיגה שם [על תד"ה לא נצרכא] כתב דחצי עבד וחצי ב"ח מותר לסמוך, דכיון דמחוייב בסמיכה מצד חירות, לא מיקרי עבודה בקדשים. ומבוי דנקט דסמיכה לא הוי עבודה בקדשים כלל, וכמש"כ התוס' (פסחים סו: ד"ה והא) בשם הירושלמי דכל עבודה שהיא לצורך הקרבן אין בו איסור עבודה בקדשים.

סמיכה בבכור מעשר ופסח

מבוי להלן צב: שאין בהם מיעוט, אלא שאין לרבותם שלא נאמר בהם סמיכה. ורש"י כת"י ביאר [בס"ד שיש מיעוט] משום שאינם באים משום ריצוי ודורון, ויתכן שזה גם הטעם למסקנא שאין בהם סמיכה, שהרי ענינו של סמיכה הוא 'ונרצה לו לכפר עליו', וכנ"ל. ורש"י בזבחים (לג. ד"ה סמיכת אשם מצורע לאו דאוי) כתב דאשם מצורע אינו כשאר אשמות שאינו אלא להכשיר, ולהכי לא בעי סמיכה מדאוי. והר"ש בתוי"כ (דיבורא דנדבה, פרק ה' הי"ד) כתב דגוי נתמעט מסמיכה 'דגוי לאו בר כפרה הוא בקרבן'.

ברש"י בעירובין (נ. ד"ה והרי מעשר) מבוי שאם נתערבו מעשר ושלמים שסומך על שניהם מספק. והק' השער המלך (פ"ג מעשה הקרבנות) שהרי אסור לסמוך על מעשר, דכיון שאין בו מצות סמיכה, ממילא חשיב עבודה בקדשים. ותירץ דסובר רש"י שגם היכא שאין בו מצות סמיכה, אכתי מותר לסמוך משום רשות, והיינו שיש קיום סמיכה מצד הקרבן. וכן היא שיטת רש"י בחולין (פה. ד"ה סומכות) דלמ"ד נשים סומכות רשות, מותר לסמוך בכל כוחה, שמוותר לסמוך סמיכת רשות [נחולק על מש"כ התוס' ברי"ה לג. ועירובין צו. שגם למ"ד מותר, רק הותר לסמוך בהקפת היד].

שתי סמיכות בציבור

המקד"ד (סי' כד סק"ב) הק' דהא ביומא (נ.) דנו אם פרו של כהן גדול הוי קרבן יחיד או קרבן ציבור, והרי מרבין מקרא (זבחים מ.) שצריך סמיכה, וכדתנן ביומא (לה:): וא"כ יש ג' סמיכות בציבור. ועוד הק' אמאי סומך עליו פעמיים, והלא תכף לסמיכה שחיטה, וסמיכה הראשונה לא הוי סמוך לשחיטה. ותירץ שהסמיכה היא פרט בהיודוי, ובלא סמיכה מה שעומד אצלו ומתודה אינו ניכר שהוא וידוי על הפר. וכתב דלפ"ז הסמיכה הראשונה אין צריך להיות בכל כחו, שהוא רק משום לתא דוידוי, אבל הסמיכה השניה היא משום לתא דסמיכה, וזהו דמרבין בזבחים, ובע"כ שהיא בכל כחו. וילה"ע שלפי מסקנתו דסמיכה שניה של הפר הוא מדין סמיכת בעלים, הדרא קושיא לדוכתי' בסוגיא דיומא (נ.), שאם פרו של אהרן הוי קרבן ציבור, נמצא סמיכה שלישית בציבור.

סמיכת שער המשתלח

ר"ש סובר דשער משתלח לא הוי קרבן ציבור הטעון סמיכה, כיון דבעינן סמיכה בבעלים, והרי אהרן הסומך על השעיר אינו מתכפר בו. וצ"ע דהא ודאי ששער המשתלח טעון סמיכה, וכמפורש כן בקרא. אלא פשוט דסמיכה הכתובה בשעיר המשתלח הוא משום לתא דוידוי, וכמו שכתוב להדיא 'וסמך אהרן וכו' והתודה עליו את כל עונות וכו', וכדברי המקד"ד הנ"ל, ולפ"ז לר' שמעון לא בעי סמיכה בכל כחו. אבל לר' יהודה שהוא מדין סמיכת בעלים, הלא בעי סמיכה בכל כחו, כדיני סמיכה בקרבנות.

המקד"ד (סי' כד סק"ו) הק' לדעת ר' יהודה שהוא מדין סמיכת בעלים, הלא בעינן תיכף לשחיטה, והרי אין שחיטה בשעיר המשתלח. ותירץ דכל הא דבעינן תכף הוא דוקא אם יש דין שחיטה, אבל היכא דליכא דין שחיטה, סגי בסמיכה גם בלי שחיטה. ותירץ עוד דכיון דדחיתו לצוק זוהי שחיטתו, ותיכף אחרי סמיכתו הוא משלחו ביד איש עתי להביאו לצוק, וכיון שזהו סדר דחיתו חשיב תכף לסמיכה שחיטה.

פר העדה

התוס' (צב: ד"ה הא) כתבו שהזקנים חשיבי בעלים, אע"פ שכל שבט מביא קרבן, משום שעל ידיהם בא החטא. והרמב"ם (פי"ב שגות ה"א) פסק שיי"ב שבטים מביאים, ואפ"ה כתב שבית דין מביאים, וביאר הכס"מ דמה שמביאין הוא בשביל הוראת ב"ד, והחזו"י (פ"י ה"ג) כתב דמקור הרמב"ם הוא מסוגין, וכדברי התוס' הנ"ל.

סמיכה מטכסיסי הקרבן

התוס' בזבחים (עד: עה. ד"ה והא) הק' סתירות אם מביאים קרבן שאי אפשר לסמוך עליו, ותירצו דכשאין תקנה אפשר להביא גם בלי סמיכה, ומה"ט יורש מביא קרבן אביו למ"ד שאינו סומך, והקה"י (זבחים סי' מו סק"ו) הקשה דהלא התם התורה פטרתו. וכתב דאולי דעת התוס' דסמיכה מצוה דרמיה על הקרבן אלא דא"א לקיימה רק ע"י הבעלים, אבל היכא דליכא בעלים נמי מטכסיסי ההקרבה הוא שיהא בהקרבת סמיכה קודם ההקרבה.